„אני רב החובל!"

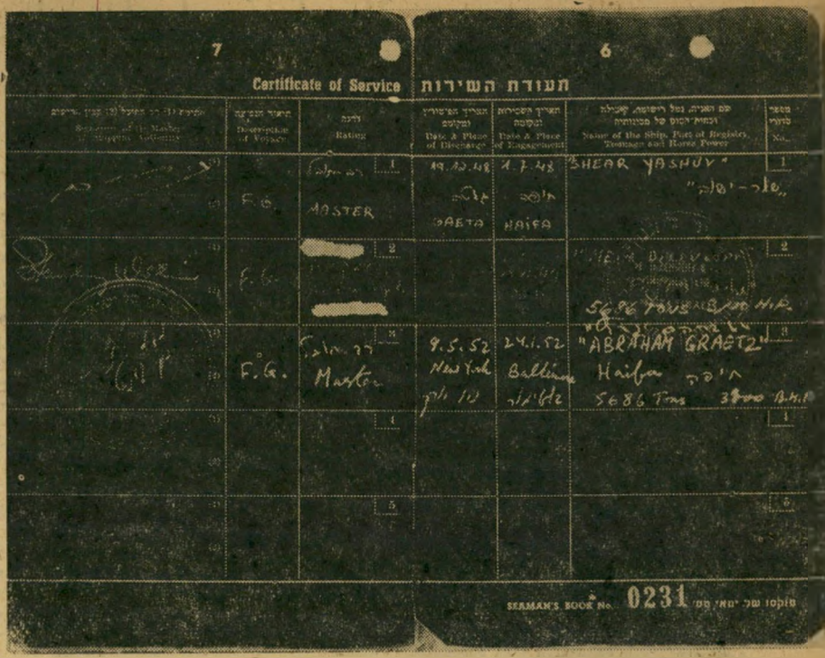

פנקס ימאי 0231, בו אישרו שלטונות ישראל כי אדן גרץ היה רב־חובל אנית המעפילים א/ק שאר־ישוב, ורב־חובל א/קאברהם גרץ בהפלגתה הראשונה מארצות הברית.

עיקרון האחריות האישית למעשי יצירה של אדם הודגש באופן חי וברור על ידי כרב־חובל באניה הנקראת על שם סבי, ש־רכש אבי לדגל ישראל כאות לאמון ורצון טוב... אין אני נזקק לתעודות סמיכות משום צד... הכרה ושלילת־הכרה מצד מומחים פוליטיים, הבורים בעניני ים, איננה משנה עובדות המדברות בעדן; להיפך, אני מסכים שהאיצטלה הפוליטית שצירפו לתפקיד המקצועי של רב־חובל כמה עכברי־יבשה אכולי קנאה, מכרסמי ונותני תעודות וחותמות ל־מיניהן, מטיפוס עסקנצ׳יקים המתפרנסים מ־קיום והיסול סכסוכי־עבודה — איננה מת־אימה לי."

מאב לבן, מבן לנכד

בחצי השנה האחרונה ישב אדן בניו־יורק, לא בלט במעשיו. אולם בינתיים חלה הת־פתחות בארץ. תחילה נשמעו רק רמזים סתו־מים. אולם הרמזים התחזקו, הפכו ידיעה כמעט מאושרת: היינץ רודולף גרץ החליט לנסוע את שדה המאבק, להעביר את אניותיו לידי אויבתו המושבעת, חברת שוחם.

קשה לדעת מה גרם להחלטה זו — שיקו־לים כלכליים או אכזבה נפשית עמוקה יותר. בשעתו הכריז: „אני רוצה ליצור מסורת, שתעבור יחד עם אניותי מאב לבן ומבן לנכד. הים הוא חפשי, ואופקיו רחבים. ה־ימאים שלנו טובים, והם שותפים למפעל..." יתכן מאד שכשלונו למסור לבנו את הפי־קוד על אוניותיו, שלל בעיניו את התוכן מן המאבק כולו.

קריאה למשמר החופים

אין ספק שהידיעה פגעה באדן כרעם. ה־בסיס נשמט מתחת לרגליו. בהפלגתו האח־רונה תפס עמדה הראויה לקנאה: רב־חובל שהוא בנו של הבעל הנהו בעל עמדה נכבדת בעיני כל ימאי בעולם. הוא הבין שאין לו כל סיכוי להיות שוב לרב חובל לכשיחדל להיות בנו של הבעל.

יתכן שגבר בו הרצון למעשה סמלי: לפקד על האניה שנשאה את שם סבו, לפ־חות בנסיעתה האחרונה לפני העברתה לידי שוחם. אולם כשהגיע את רשימת הצוות, שוב החל המאבק הישן: הקונסוליה היש־ראלית, הממלאה בארצות זרות, את תפקיד לשכת רישום הימאים, סרבה לתת אישור.

האניה. החברה. איימה בהגשת משפט, סענה שאין ממשלת ישראל יכולה להפלות בין תעודת רב־חובל אנגלית ופנמית. רב־החובל היה, בעיניה, באכזוח החברה, אחראי על רכושה (המגיע בכל הפלגה למליוני דולרים) כלפיה. היא שללה את זכות הממשלה להת־ערב במינוייה.

זאב־הים לא נרתע, חיכה בסבלנות במשר־דו ברחוב כיאט 2, חיפה, בדיוק מול משר־די החברה, השוכנים ברחוב כיאט מספר 1. הוא ידע שכל יום של עיכוב עולה לאניה 1200 דולר. הוא ידע שלחברה לא תהיה אפשרות לחכות לתוצאות של משפט. והוא צדק. החברה הסכימה לפשרה: אדן גרץ נשאר רשמית רב־חובל לנסיעה אחת, בתנאי שיהיה באניה חבר צות שני, הקצין הראשון ז׳יטלקי, גם הוא בעל תעודת רב־חובל. פי־רוש הדבר היה שהקאריירה של אדן כרב־חובל עצמאי הגיעה למעשה לידי גמר. ני־חם הוא את ידידיו: אני בכלל לא רוצה להפליג. אני רוצה לרדת באמריקה וללמוד חוק בינלאומי.

„עכברים אכולי קנאה"

מאמריקה שלח ארצה, לעורך הארץ ולעורך העולם הזה, מכתב שהיה מעין „אני מאמין" של אדן גרץ לימים יבואו. כתב אדן:

„העולם הזה הראה עניין במלחמתי נגד כנופית עסקנים, שמטרתה (איננה) לשרת את עניני הימאות הישראלית ועניני הגורם המעונין ביותר בימאות — בעלי האניות — אלא לנפח תקנות בלתי־חוקיות ומנגנונים שהם מעיקרם נועדים לספק גיובים למקור־בים, ולו גם בניגוד לצרכי הצי המסחרי והת־פתחותו הבריאה.

המכונאי הראשון, גרמני־אמריקאי (שמאל), הנחשב לקצין המומחה ביותר באניה וכבעל השפעה מרסנת על רב־חובלו הצעיר ועל שאר אנשי הצוות, ברובם הגדול בחורים ישראלים.

של אדם מכונס בתוך עצמו, גאותן מטבעו, שקשר נטיה אידיאליסטית מובהקת עם חלו־מות רומנטיים על הצטיינות אישית.

בחיפה גדל בבית חלומות על הר הכרמל, חוילה מרווחת מרוהטת כביה מליונר אירופי, גדושה ומלאה שטיחים יקרים, כלי נגינה וציו־רים מעשה ידי בני המשפחה. מן המרפסת הש־קיף על העיר חיפה הפרושה למרגלותיו, כ־נסיך צעיר על ממלכת אביו. הוא צייר, ניגן, כתב שירים. אולם משאת נפשו העיקרית הי־תה בכיוון פחות אמנותי, אך לא פחות רומנטי — אל הים הגדול אשר מעבר למפרץ.

כדי להבין את החלום יש לחזור לעיר ליבך, שעל חוף הים הבאלטי, ולהוויי היידוע כיום רק לקוראי ספרו המפורסם של תומאס מאן, בית בודנברוק. היה זה החיי של אצולה גרמ־נית, בעלת אניות; אצולה שאבותיה יצרו לפני דורות את הליגה הימית הגרמנית, אשר טפחה את המסורת הימית של צפון אירופה כולה. הים היה בעיניהם מטרה בפני עצמה. וחלום חייהם היה להוריש את האניות הקדו־שות מאב לבן, מדור לדור.

היינץ רודולף גרץ, האב, נדבק ברוח זאת. בגרמניה היה רק סוכן אניות. גם בארץ יסד, כשותפו הצעיר של מאיר דיזנגוף, סוכנות לאניות. אולם חלומו היה לרכוש אניות. ואף כי סוכנות אניות מרויחה בהרבה יותר מחברה בעלת אניות, דבק בחלום זה.

הדבר לא היה קל, מניחי היסוד של הספנות במדינת ישראל ראו בה מלכתחילה עניין ה־מסור לבעלות לאומית או הסתדרותית, כמו החקלאות. כשפנה גרץ אל דוד רמז המנות, שהיה יזידי הפרטי, ביקש הבטחה כי לחברת אניות פרטית תינתנה אותן הזכויות כמו ל־חברה הלאומית. סירב שר התחבורה בהחלט לתת הבטחה כזאת. כתוצאה מכך התמיין גרץ הזדמנות למצוא שותפים צרפתים. הוא לא נכ־נע, זכה לתמיכת חברת איסטמיאן, חברה־בת לאחת מהחברות התעשיה הגדולות ביותר ב־ארצות־הברית ובעולם כולו. החברה מכרה לו שתי אוניות: א/ק מאיר דיזנגוף וא/ק הנרי־טה סולד, ואחר כך גם את האניה השלישית שקרא לה על שם אביו, א/ק אברהם גרץ.

„לא נוכל להרשות..."

בינתיים הכשיר את עצמו אדן, בנו, ל־תפקיד יורש־העצר. הוא החל מפליג בים.

דרכו לא היתה פשוטה. לא היתה לו סבל־נות לעבור אותו התהליך האיטי בו זוכה צעיר ישראלי לתואר רב חובל, נקודת־השיא של כל קאריירה ימית: שנתיים בים כדי ל־קבל תואר של מלח כשיר (א. בי.), בחינת סמיכות, שנתיים נוספות בים עד לאפשרות לעבור בחינה כחובל שני, נדרך ארוכה נוס־פת לחובל ראשון ולתעודת רב־החובל.

לאדן לא היתה סבלנות. הוא ידע שאם ישיג את התעודה המקוה, תעזור לו חברת האניות לקבל פיקוד מתאים. הוא ירד ב־גמל פורטוגלי, רכש לו תעודת רב־חובל של ממשלת פנמה. הימאים רגילים לבוז ל־תעודה כזאת, בידעם שכל אדם יכול להשיג אותה במחיר דולרים מעטים, כשם שכל אניה בעלת שליחות מפוקפקת (ואוניות־המעפילים היהודיות בכלל זה) יכולה להשיג תעודת־רישום דגל פנאמיים.

בימי עלית המעפילים הגדולה ניתן לאדן

למלא תפקיד להוביל לארץ את אנית המע־פילים א/ק שאר ישוב. לאדן היה נדמה ש־חלומותיו עומדים להתגשם. בעם חדש, חסר מסורת ימית, שוב לא יעמדו על כל חצדדים הפורמליים כמו במדינות ותיקות.

הוא טעה. במדינה החדשה התגבשה כת של רב־חובלים מקצועיים קשישים, ש־למדו את המקצוע בספינות זרות, סיתחו גאוה מקצועית ונטיה להסתגרות ככל כת של רבי־חובלים בעולם. אחד מהם, רב־החו־בל הרוסי תכול־העיניים זאב־הים, איש אר־דיסה, נתמנה כראש לשכת רישום הימאים, עמדת המפתח שחלשה על כל הסגל הימי הישראלי. הוא לא הכיר בתעודתו של אדן גרץ.

אמר זאב־הים, בסלחנות מלאכותית וב־עקשנות אמיתית: „לא נוכל להרשות ש־צעיר, אפילו צעיר מוכשר ביותר, יהיה רב־חובל באניה ישראלית, מבלי שיעבור את הדרך הארוכה, אשר חוק המדינה קובע או־תה..." רב־החובל הצעיר ביותר שזאב־הים הכיר בו היה יצחק („אייק") אהרונוביץ, המבוגר מאדן ב־5 שנים, אף כי הוא נראה צעיר ממנו.

קפיצה מן הגג

כשנכנס אדן לפני 8 חדשים לנמל חיפה, כרב חובל על גשר א/ק אברהם גרץ, הגיעה ההתנגשות לשיאה.

שבועות מספר לפני כן, בימי המרד ה־גדול, חתם על חוזה נפרד עם הימאים ה־שובתים, השניא את עצמו על הסתדרות והממשלה. איומו להפיל את עצמו מגג בית ההסתדרות בחיפה כמחאה על יחס ההסתד־רות לשובתים, אף הוא לא הוסיף לו אהדה בחוגים אלה.

כאשר חברת דיזנגוף הגישה את רשימת צוות האניה להפלגה חזרה לאמריקה, התנוסס שמו של אדן גרץ בראש הרשימה, כרב־תובל. זאב־הים סרב לאשר, עיכב את הפלגת